

Neka se naše obrazovne politike zasnivaju na podacima!

Zaključci, podaci i rezultati istraživanja o efektima mera prevencije i intervencije za sprečavanje osipanja učenika iz obrazovnog sistema Republike Srbije

Osipanje učenika iz obrazovanja – fenomen i posledice

- ✓ Osipanje je pojava da učenici prekidaju svoje školovanje pre završetka školovanja na nivou koji su započeli.
- ✓ Osobe koje prekinu školovanje pre sticanja srednjoškolske diplome teže nalaze posao, češće pribegavaju kriminalu i lakše upadaju u „začarani krug“ socijalne isključenosti.
- ✓ Osobe bez srednjoškolskog obrazovanja teško mogu da zarade dovoljno za vlastito izdržavanje, imaju trostruko veću mogućnost da budu nezaposlene i dvostruko veće izgleda da se nađu ispod granice kojom se definiše siromaštvo.
- ✓ Troškovi koje društvo ima, ukoliko ne prevenira i ne reaguje u slučajevima osoba koje izađu iz sistema obrazovanja ne stekavši osnovne kvalifikacije, vrtoglavi su i procenjuju se na milijarde dolara utrošenih na programe za nezaposlene i zbrinjavanje socijalno ugroženih osoba.

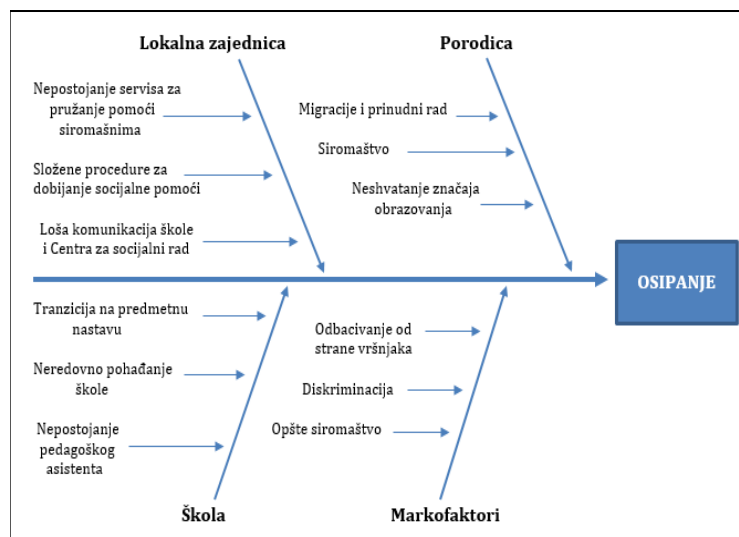
Situacija u Srbiji – potreba za kreiranjem i ostvarivanjem sistemskog pristupa sprečavanju osipanja

Od 2009. godine u Srbiji postoji zakonski okvir za inkluzivno obrazovanje. Iako je veliki broj mera predviđen zakonom (pedagoški asistent, interresorne komisije itd) mere prevencije i intervencije za sprečavanje osipanja iz obrazovanja tek treba da se sistemski uspostave i podrži njihova realizacija u svim školama. S druge strane, mere podrške lokalne zajednice učenicima koji su pod rizikom od napuštanja školovanja su retke (npr. programi stipendiranja, različiti vidovi dodatne podrške). U isto vreme, saradnja sa različitim partnerima na lokalnom nivou je slaba i nedovoljno usmerena na završetak školovanja

Podaci o osipanju učenika iz obrazovnog sistema se ne prikupljaju sistematski ni na nacionalnom ni na nivou lokalne zajednice a ni u školama, što sprečava kreiranje adekvatnog sistema praćenja i ranog prepoznavanja učenika pod rizikom od osipanja, a sistemski još uvek nije rešeno pitanje vraćanja u sistem obrazovanja učenika koji su ga napustili.

UNICEF-ova procena je da država Srbija za svakog učenika koji je napustio školovanje pre sticanja srednjoškolske kvalifikacije tokom njegovog životnog veka gubi oko 78.000€.

Najčešći uzroci osipanja prema faktorima delovanja!

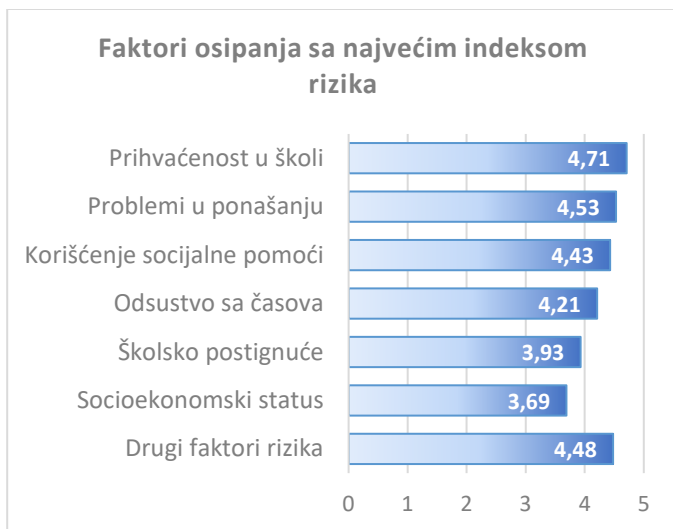
U okviru projekta „Sprečavanje osipanja učenika iz obrazovnog sistema Republike Srbije“ osmišljen je Model za sprečavanje osipanja koji je pilotiran u 4 osnovne i 6 srednjih stručnih škola iz 7 lokalnih samouprava u Srbiji, koje pohađa više od 7000 učenika i u kojima radi oko 700 nastavnika.

MODEL ZA SPREČAVANJE OSIPANJA

KOMPONENTA 1	Mere i aktivnosti usmerene na pojedinačnog učenika - identifikovanje učenika koji su u riziku od osipanja, razvoj i primena planova za pojedinačnog učenika.
KOMPONENTA 2	Mere na nivou cele škole - uključivanje roditelja, obezbeđivanje podrške vršnjaka i razvijanje i sprovođenje dopunske nastave.
KOMPONENTA 3	Jačanje kapaciteta zaposlenih i menjanje školske kulture – obuke za nastavnike.

Analize u okviru projekta su pokazale da nivo rizika od osipanja učenika nije ravnomeran. Pod najvišim rizikom od osipanja su učenici koji idu u škole koje su u najsiriromašnijim sredinama i učenici srednjih škola koji pohađaju trogodišnje obrazovne profile.

„Nedostatak interesovanja za obrazovanje“ samo je krajnja manifestacija loših životnih uslova i neodgovarajućih sistemskih rešenja za koje nije odgovoran pojedinačni učenik. Odnosno, osipanje je proces koji počinje vrlo rano dok je napuštanje škole samo krajnja posledica. Na ovaj proces se može delovati preventivno!

Rezultati ostvareni primenom Modela za sprečavanje osipanja u 10 pilot škola

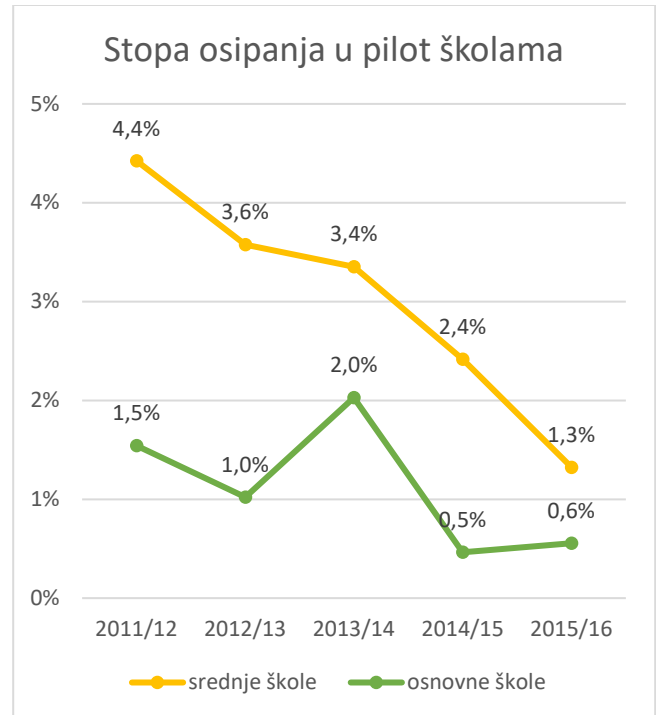
- Od svih mera koje su škole sprovodile, **kao najefektivnije su se pokazale individualizovane mere podrške za učenike u riziku od osipanja.**
- Od 450 učenika za koje je rađen individualni plan prevencije osipanja (IPPO) školovanje je napustilo samo njih 25 što **čini 5%** učenika za koje je rađen IPPO.

IPPO

U okviru sistema za ranu identifikaciju i intervenciju identifikuju se učenici sa najvišim rizikom od osipanja i za njih se kreiraju individualizovane mere podrške, odnosno individualni plan prevencije osipanja (IPPO). Od spomenutih 450 učenika za koje je rađen IPPO 359 učenika je bilo pod visokim rizikom osipanja iz obrazovnog sistema

- **Stopa izostajanja** u srednjim stručnim školama **je smanjena za oko 30%**, dok je slično smanjenje izostajanja zabeleženo i u osnovnim školama.

- **Stopa osipanja učenika je smanjena za 66%.** Pre početka projekta, prosečno u jednoj školskoj godini, škole je napuštao 221 učenik, dok je nakon dve godine sprovođenja projekta, škole napustilo 75 učenika.
- **Stopa ponavljanja razreda u pilot školama je smanjena za 23%.**
- **Uključivanje vršnjaka** u prevenciju osipanja se pokazalo kao **izuzetno efektivno.**
- Dodatna eksterna evaluacija od strane prosvetnih savetnika je ukazala **značajan napredak u dve važne oblasti kvaliteta rada – u oblasti Etos i Dodatna podrška učenicima** u svim pilot školama.

- Unutrašnji proces koji je pratio smanjivanje stope osipanja u školama je bio proces promene u sagledavanju uloge nastavnika, od uskog stručnjaka za predmet koji predaje u školi ka socijalno odgovornoj ulozi koja u sebi sadrži brigu o učenicima.
- S obzirom na znatno razvijenije procese unutrašnje saradnje, koordinacije i planiranja, sa prihvaćenom društvenom ulogom škole, **škola se u lokalnoj zajednici više prepoznaje kao ustanova koja „vodi društvenu brigu” o budućnosti i životnim perspektivama učenika**, podižući na taj način svoj društveni ugled. Roditelji i nastavnici izveštavaju o rastu ugleda ovih škola u lokalnoj zajednici.
- Rezultati govore da **škola može preventivno da utiče i na dejstvo onih faktora za koje se obično misli da ne može - veoma izraženo siromaštvo, ozbiljni problemi u porodici i problemi u ponašanju.**
- ✓ Činjenica da je projekat uspešno sproveden u siromašnijim sredinama, u školama sa velikim brojem učenika koji su pod visokim rizikom od osipanja, u nedovoljno opremljenim školama slabe infrastrukture, u školama koje mahom pohađaju siromašni učenici, učenici-putnici, učenici izbeglice i drugi učenici iz osetljivih grupa, govori u prilog tome da **primenjeni Model za sprečavanje učenika može da se sprovode u bilo kojoj školi u Srbiji.**

Preporuke za donosiocce odluka

- Razvijeni model sprečavanja osipanja učenika otvara mogućnosti da se svaki pojedinačni učenik zadrži i bude uspešan u sistemu obrazovanja do sticanja odgovarajuće kvalifikacije, da bi se podigao nivo zapošljivosti učenika iz osetljivih grupa i njihovo **ravnopravno učešće na tržištu rada** i dala šansa za izlazak iz „začaranog kruga“ siromaštva.
- S obzirom da rezultati projekta govore da je primena kreiranog Modela dala uspešne rezultate u školama koje rade u najtežim uslovima, najvažnija preporuka je da **Model u celosti treba primeniti u svim školama u Srbiji** radi sprečavanja osipanja učenika.
- **Sistem za ranu identifikaciju i intervenciju** predstavlja najvažniju i najuspešniju komponentu Modela. Uz činjenice da se ovaj sistem oslanja na postojeće školske resurse i da ne zahteva dodatne finansijske resurse, niti promene u zakonodavstvu, trebalo bi razmotriti njegovo **uvođenje na nivou celokupnog obrazovnog sistema**.
- Značaj kontinuiranog i redovnog procenjivanja rizika od osipanja je veoma veliki za uspešnost Modela, a srednjoškolsko obrazovanje treba da postane obavezno (kako je i predviđeno u Strategiji razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020).
- Individualni plan prevencije osipanja (IPPO) bi trebalo povezati sa postojećim Individualnim obrazovnim planom (IOP) jer bi se tako tako bi se integrisali svi aspekti podrške učenicima. Suštinski je važno primeniti načelo **“jedno dete – jedan plan”**.
- Kako je često izostajanje edan od najznačajnijih prediktora osipanja učenika, neophodno je **obezbediti posebnu obrazovnu podršku učenicima koji su se vratili iz readmisije i učenicima čije se porodice sele u okviru sezonskih i radnih migracija** te je potrebno razviti posebne mere podrške učenicima čije porodice često menjaju mesto boravka i koji ne znaju jezik.
- Vršnjačka podrška, kao resurs koji je nedovoljno iskorišćen u školama, treba da postane obavezni deo školske borbe protiv osipanja učenika.
- Trenutna praksa sprovođenja i organizacije dopunske nastave ne ispunjava svoju osnovnu svrhu te bi trebalo razmotriti systemske promene kojima bi se omogućilo da škole dobiju veću fleksibilnost u sprovođenju i organizaciji dopunske nastave. Mere lokalne zajednice (klubovi za domaće zadatke, društveni centri) mogu biti odlična dopunska mera naporima koje ulažu škole.
- Na sistemskom nivou, potrebno je **dopuniti standarde kvaliteta rada škola** kako bi bili praćeni i indikatori vezani za osipanje učenika kroz spoljašnje vrednovanje škola što bi bio neophodan korak ka uvođenju obaveznog sistema praćenja rizika od osipanja.

Dok god postoji makar jedna odrasla osoba u školi kojoj je stalo da učenik pohađa školu, bitka nije izgubljena i velike su šanse da će učenik uspešno okončati školovanje.

Ovaj Sažetak praktične politike je nastao u okviru projekta „Sprečavanje osipanja učenika iz obrazovnog sistema Republike Srbije“ koji je realizovao Centar za obrazovne politike u partnerstvu sa UNICEF-om Srbija i Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, zahvaljujući finansijskim sredstvima Švajcarske agencije za razvoj i saradnju i UNIQLO.